

LOGIKA

Ratna Wardani
Pendidikan Teknik Informatika

Materi Perkuliahan

- ❖ **Ekivalensi Logis**
- ❖ **Pembuktian ekivalensi dengan Tabel Kebenaran**
- ❖ **Hukum-hukum Ekivalensi**

Ekivalensi Proposisi

- ❖ Dua buah proposisi majemuk yang secara sintaksis (tertulis) berbeda dapat memiliki makna semantik yang sama. Kedua proposisi tersebut dikatakan “ekivalen”
- ❖ Kita akan pelajari:
- ❖ Aturan dan hukum ekivalensi
- ❖ Bagaimana membuktikan ekivalensi menggunakan *symbolic derivations*.

Ekivalensi Logika

- ❖ Proposisi majemuk p ekivalen dengan proposisi majemuk q , ditulis $p \Leftrightarrow q$, **IFF** proposisi majemuk $p \Leftrightarrow q$ adalah tautologi atau kontradiksi.
- ❖ Proposisi majemuk p dan q ekivalen satu sama lain **IFF** p dan q memiliki nilai kebenaran yang sama pada semua barisnya di tabel kebenaran

Membuktikan Ekivalensi dengan Tabel Kebenaran

Contoh. Buktikan $p \vee q \Leftrightarrow \neg(\neg p \wedge \neg q)$.

p	q	$p \vee q$	$\neg p$	$\neg q$	$\neg p \wedge \neg q$	$\neg(\neg p \wedge \neg q)$
F	F	F	T	T	T	F
F	T	T	T	F	F	T
T	F	T	F	T	F	T
T	T	T	F	F	F	T

Hukum Ekivalensi

- ❖ *Identity:* $p \wedge \mathbf{T} \Leftrightarrow p$ $p \vee \mathbf{F} \Leftrightarrow p$
- ❖ *Domination:* $p \vee \mathbf{T} \Leftrightarrow \mathbf{T}$ $p \wedge \mathbf{F} \Leftrightarrow \mathbf{F}$
- ❖ *Idempotent:* $p \vee p \Leftrightarrow p$ $p \wedge p \Leftrightarrow p$
- ❖ *Double negation:* $\neg\neg p \Leftrightarrow p$
- ❖ *Commutative:* $p \vee q \Leftrightarrow q \vee p$ $p \wedge q \Leftrightarrow q \wedge p$
- ❖ *Associative:* $(p \vee q) \vee r \Leftrightarrow p \vee (q \vee r)$
                               $(p \wedge q) \wedge r \Leftrightarrow p \wedge (q \wedge r)$

Hukum Ekivalensi

- ❖ *Distributif:* $p \vee (q \wedge r) \Leftrightarrow (p \vee q) \wedge (p \vee r)$
 $p \wedge (q \vee r) \Leftrightarrow (p \wedge q) \vee (p \wedge r)$
- ❖ *De Morgan:*
 $\neg(p \wedge q) \Leftrightarrow \neg p \vee \neg q$
 $\neg(p \vee q) \Leftrightarrow \neg p \wedge \neg q$
- ❖ *Trivial tautology/contradiction:*
 $p \vee \neg p \Leftrightarrow \mathbf{T}$ $p \wedge \neg p \Leftrightarrow \mathbf{F}$

Hukum Ekivalensi

❖ Absorption: $p \vee (p \wedge q) \Leftrightarrow p$ $p \wedge (p \vee q) \Leftrightarrow p$

❖ Absorption: $p \vee (\neg p \wedge q) \Leftrightarrow p \vee q$

$$p \wedge (\neg p \vee q) \Leftrightarrow p \wedge q$$

❖ Hukum lain:

$$(p \wedge q) \vee (p \wedge \neg q) \Leftrightarrow p$$

$$p \Rightarrow q \Leftrightarrow \neg p \vee q$$

$$p \Rightarrow q \Leftrightarrow \neg (p \wedge \neg q)$$

$$(p \Leftrightarrow q) \Leftrightarrow (p \wedge q) \vee (\neg p \wedge \neg q)$$

$$(p \Leftrightarrow q) \Leftrightarrow (p \Rightarrow q) \wedge (q \Rightarrow p)$$

Definisi Operator dengan Ekivalensi

- ❖ Menggunakan ekivalensi, kita dapat mendefinisikan operator dengan operator lainnya
- ❖ Exclusive or: $p \oplus q \Leftrightarrow (p \vee q) \wedge \neg(p \wedge q)$
 $p \oplus q \Leftrightarrow (p \wedge \neg q) \vee (q \wedge \neg p)$
- ❖ Implikasi: $p \rightarrow q \Leftrightarrow \neg p \vee q$
- ❖ Biimplikasi: $p \leftrightarrow q \Leftrightarrow (p \rightarrow q) \wedge (q \rightarrow p)$
 $p \leftrightarrow q \Leftrightarrow \neg(p \oplus q)$

Contoh (1)

❖ Buktikan dengan *symbolic derivation* apakah

$$\text{❖ } (p \wedge \neg q) \rightarrow (p \oplus r) \Leftrightarrow \neg p \vee q \vee \neg r.$$

$$(p \wedge \neg q) \Rightarrow (p \oplus r) \Leftrightarrow$$

❖ [Expand definition of $\rightarrow$] $\neg(p \wedge \neg q) \vee (p \oplus r)$

❖ [Defn. of $\oplus$] $\Leftrightarrow \neg(p \wedge \neg q) \vee ((p \vee r) \wedge \neg(p \wedge r))$

❖ [DeMorgan's Law]

$$\text{❖ } \Leftrightarrow (\neg p \vee q) \vee ((p \vee r) \wedge \neg(p \wedge r))$$

❖ $\Leftrightarrow$ [associative law] *cont.*

Contoh (2)

- ❖ $(\neg p \vee q) \vee ((p \vee r) \wedge \neg(p \wedge r)) \Leftrightarrow [\vee \text{ commutes}]$
- ❖ $\Leftrightarrow \underline{(q \vee \neg p)} \vee ((p \vee r) \wedge \neg(p \wedge r))$ [$\vee$ associative]
- ❖ $\Leftrightarrow q \vee \underline{(\neg p \vee ((p \vee r) \wedge \neg(p \wedge r)))}$ [distrib. $\vee$ over $\wedge$]
- ❖ $\Leftrightarrow q \vee (((\underline{\neg p} \vee (p \vee r)) \wedge (\underline{\neg p} \vee \neg(p \wedge r)))$
- ❖ [assoc.] $\Leftrightarrow q \vee (((\underline{\neg p} \vee p) \vee r) \wedge (\neg p \vee \neg(p \wedge r)))$
- ❖ [trivial taut.] $\Leftrightarrow q \vee ((\underline{\mathbf{T}} \vee r) \wedge (\neg p \vee \neg(p \wedge r)))$
- ❖ [domination] $\Leftrightarrow q \vee (\underline{\mathbf{T}} \wedge (\neg p \vee \neg(p \wedge r)))$
- ❖ [identity] $\Leftrightarrow q \vee (\neg p \vee \neg(p \wedge r)) \Leftrightarrow cont.$

Contoh (3)

- ❖ $q \vee (\neg p \vee \neg(p \wedge r))$
- ❖ [DeMorgan's] $\Leftrightarrow q \vee (\neg p \vee (\neg p \vee \neg r))$
- ❖ [Assoc.] $\Leftrightarrow q \vee ((\neg p \vee \neg p) \vee \neg r)$
- ❖ [Idempotent] $\Leftrightarrow q \vee (\neg p \vee \neg r)$
- ❖ [Assoc.] $\Leftrightarrow (q \vee \neg p) \vee \neg r$
- ❖ [Commut.] $\Leftrightarrow \neg p \vee q \vee \neg r$
- ❖ *Q.E.D. (quod erat demonstrandum)*